

IDEE XXII ZJAZDU KOMUNISTYCZNEJ PARTII ZWIĄZKU RADZIECKIEGO

I

W dniach od 17 do 31 X 1961 r. obradował XXII Zjazd KPZR. Był to trzeci z kolei zjazd na przestrzeni ostatnich 6 lat. Okoliczność ta ma dużą wymowę, jeżeli się zważy, że np. między XVIII a XIX Zjazdem KPZR upłynęło 14 lat. Zaś wg statutu KPZR zjazd winien się odbywać co 4 lata.

Delegaci wysłuchali i przedyskutowali 4 następujące referaty: referat sprawozdawczy KC KPZR na XXII Zjazd Partii, wygłoszony przez N. S. Chruszczowa dn. 17 X 1961 r.; referat o programie KPZR, wygłoszony przez N. S. Chruszczowa dn. 18 X 1961 r.; referat sprawozdawczy Centralnej Komisji Rewizyjnej na XXII Zjazd KPZR, wygłoszony przez A. F. Gorkina dn. 17 X 1961 r. oraz referat o zmianach w statucie KPZR, wygłoszony przez F. R. Kozłowa dn. 28 X 1961 r.

Zjazd w uchwale podjętej w związku z referatem sprawozdawczym KC KPZR zaaprobował w całej rozciągłości kierunek polityczny i działalność praktyczną KC KPZR w dziedzinie polityki wewnętrznej i zagranicznej, a także wnioski i propozycje zawarte w sprawozdaniu Komitetu Centralnego.

Zjazd przedyskutował i uchwalił program KPZR, który uprzednio był w okresie od 1 VIII—17 X 1961 r. przedmiotem dyskusji ogólnopartyjnej.

Zjazd przedyskutował i uchwalił nowy statut KPZR. Projekt tego statutu, podobnie jak projekt programu, był dyskutowany przez wszystkich członków partii.

Zjazd podjął uchwałę w sprawie Mauzoleum W. I. Lenina i uznał za niepożądane dalsze zachowanie w Mauzoleum sarkofagu z trumną J. W. Stalina. Zjazd podjął tę decyzję dlatego, że J. W. Stalin poważnie pogwałcił zasady leninowskie i nadużywał władzy, ponieważ odbywały się masowe represje przeciwko uczciwym ludziom radzieckim, a także występowały niektóre inne ujemne posunięcia.

Zjazd wybrał nowy skład KC KPZR: 175 członków KC i 155 zastępców członków KC. Zjazd wybrał także 65 osobową Centralną Komisję Rewizyjną KPZR.

Dn. 31 X 1961 r. odbyło się Plenum KC KPZR, wybranego przez

XXII Zjazd. Plenum wybrało 11 członków Prezydium KC KPZR i 4 zastępców członków Prezydium. Plenum wybrało 9 osobowy Sekretariat KC KPZR. Pierwszym sekretarzem został ponownie N. S. Chruszczow. Plenum wybrało również przewodniczącego i I zastępcę przewodniczącego Komisji Kontroli Partyjnej przy KC KPZR. Zaś nowo powołane Prezydium zatwierdziło 11 osobowe Biuro KC KPZR do spraw RSFRR. Przewodniczącym Biura został N. S. Chruszczow.

Tego samego dnia ukonstytuowała się również Centralna Komisja Rewizyjna KPZR.

XXII Zjazd przez cały czas jego trwania przyciągał baczność uwagi całego świata. Uczestniczyły w nim delegacje 80 partii komunistycznych i robotniczych, a także delegacje demokratycznych partii narodowych z niezależnych państw afrykańskich: Gwinei, Republiki Ghany i Republiki Mali. W obradach Zjazdu uczestniczyła delegacja KC PZPR z W. Gomułą na czele, który wygłosił przemówienie powitalne b. gorąco i serdecznie przyjęte przez XXII Zjazd.

W okresie od zakończenia Zjazdu odbywają się posiedzenia plenarne kierowniczych organów partii komunistycznych i robotniczych, których delegacje uczestniczyły w obradach XXII Zjazdu. Na posiedzeniach tych wszystkie partie wyrażają aprobatę dla linii generalnej XXII Zjazdu i wyciągają wnioski, wpływające dla danej partii z obrad i uchwał Zjazdu.

W połowie listopada 1961 r. odbyło się IX Plenum KC PZPR. Wyслуchało ono m. in. sprawozdania delegacji KC PZPR na XXII Zjazd KPZR, wygłoszonego przez W. Gomułę oraz podjęło uchwałę w sprawie XXII Zjazdu KPZR. Uchwała ta stwierdza, że PZPR widzi w XXII Zjeździe KPZR wydarzenie o historycznym znaczeniu dla narodów ZSRR, dla międzynarodowego ruchu robotniczego i dla całej ludzkości. Plenum stwierdziło, że uchwały XXII Zjazdu będące wyrazem rozwoju myśli marksistowsko-leninowskiej przyczynią się do nowych postępów pokoju, demokracji i socjalizmu na całym świecie. Plenum zaaprobowало w pełni stanowisko delegacji PZPR na XXII Zjeździe KPZR. Plenum zaleciło wszystkim instancjom i organizacjom partyjnym zorganizowanie systematycznych studiów nad dorobkiem teoretycznym i politycznym XXII Zjazdu KPZR oraz popularyzację jego uchwał w społeczeństwie polskim.

II

XXII Zjazd był zjazdem partii kierującej Związkiem Radzieckim. Jego uchwały dotyczą w zasadzie ZSRR. Dlaczego jednak Zjazd ten ma tak doniosłe znaczenie dla innych krajów, a zwłaszcza dla Polski?

Zjazd sformułował wiele nowych twórczych idei, idei wytyczających perspektywy rozwojowe ZSRR, całego światowego rewolucyjnego ruchu robotniczego, ruchu narodowo-wyzwoleńczego i światowego ruchu walki o zachowanie pokoju między państwami. Inne doniosłe idee, sformułowane już wcześniej, Zjazd potwierdził, rozwinął, skonkretyzował i uwypuklił ich humanistyczny, głęboko rewolucyjny sens.

XXII Zjazd był zjazdem partii przodującej w całym światowym ruchu komunistycznym, partii rządzącej w najpotężniejszym i największym kraju świata, w głównym kraju i kolebce światowego systemu socjalistycznego. Był to Zjazd najstarszej partii komunistycznej świata, partii, która zwycięsko zrealizowała dwa poprzednie swoje gigantyczne programy: program obalenia caratu i ustanowienia władzy robotniczo-chłopskiej, uchwalony na II Zjeździe w 1903 r., oraz program zbudowania socjalizmu w ZSRR, uchwalony na VIII Zjeździe w 1919 r. XXII Zjazd jest dla Polski, jako kraju budującego socjalizm tak doniosły dlatego, iż był to Zjazd partii, która idzie naprzód nie uторомanym dotychczas szlakiem. Ona pierwsza musi opracowywać rozmaite problemy wyłaniające się w toku budowy komunizmu, rozwijać i konkretyzować ogólne tezy teoretyczne socjalizmu naukowego. Dzięki temu KPZR wnosi decydujący wkład w ustalanie ogólnych, powszechnie obowiązujących prawidłowości, występujących w procesie budowy socjalizmu we wszystkich krajach, w tym także w Polsce.

Decyzje Zjazdu w niektórych sprawach dotyczą bezpośrednio polityki całego obozu państw socjalistycznych, do którego i Polska należy. Idzie tu zwłaszcza o wytyczne polityki zagranicznej, które dał Zjazd. Stanowisko Zjazdu w tych sprawach jest zarazem stanowiskiem Polski Ludowej.

Wobec ujawnienia na XXII Zjeździe dalszych ujemnych zjawisk, będących owocem tzw. kultu jednostki, niektórzy ludzie niechętni socjalizmowi próbują całą treść Zjazdu przesłonić faktami wypaczeń, ujawnionymi na Zjeździe. A niektórzy nawet udają, iż nie spostrzegają, że wypaczenia te zostały wydobyte na forum światowe, aby potępiając je, zapobiec możliwości ich nawrotu kiedykolwiek. Zachodzi tedy potrzeba popularyzowania całej i niezafalszowanej, nieokrojonej treści XXII Zjazdu.

Oto główne powody, dla których XXII Zjazd nadal będzie przyciągał uwagę PZPR i całego społeczeństwa polskiego.

III

1. Zjazd w nowym świetle — wykorzystując najnowsze dane — wykazał, że przejście wszystkich krajów na tory socjalizmu oraz upadek

systemu kapitalistycznego są nieuniknione. Zjazd uwypuklił z nową siłą wyższość socjalistycznego systemu społeczno-ekonomicznego i politycznego nad kapitalistycznym. Opiera się ona na wyższej społecznej wydajności pracy w socjalizmie niż w kapitalizmie, na bez porównania szybszym tempie rozwoju gospodarczego krajów socjalistycznych, na tym, że socjalizm stwarza nieograniczone możliwości dla rozwoju nowoczesnej techniki i automatyzacji w produkcji. Wyższość ta wpływa także i z tego, że socjalizm stwarza sprawiedliwe stosunki między ludźmi, likwidując wyzysk człowieka przez człowieka, narodu przez naród, likwidując źródła wojen między państwami.

2. Zjazd potwierdził słuszność polityki współistnienia państw o różnych systemach społeczno-ekonomicznych. Wykazał obiektywną konieczność prowadzenia tej polityki i jej zbawienne skutki dla ludzkości i dla sprawy socjalizmu w świecie. Zjazd wniósł dalsze elementy, precyzujące treść tej polityki.

Polityka pokojowego współistnienia wpływa przede wszystkim z tego bezspornego faktu, że na kuli ziemskiej istnieją obok siebie państwa o ustroju socjalistycznym i kapitalistycznym. Wynika ona z tego, że światowa wojna termojądrowa nie mogłaby zakończyć się czym innym, jak unicestwieniem setek milionów ludzi i zniszczeniem bogactw nagromadzonych przez ludzkość. W. Gomułka wyjaśnia:

„Wojna straciła swój dawny sens. Z dwóch podstawowych elementów dawrej istoty wojny-zwycięstwa i klęski — wojna nuklearna pozbawiona jest elementu zwycięstwa, zachowuje w sobie tylko element klęski, a mówiąc ściślej katastrofy, która by była udziałem całej ludzkości”¹.

Zjazd wyraził przekonanie, iż nie ulega wątpliwości, że gdyby imperializm rozpętał taką wojnę, przyniosłaby mu ona pewną i ostateczną zagładę. Cena jednak likwidacji imperializmu i kapitalizmu na tej drodze byłaby zbyt wielka dla ludzkości. Istnieje poza tym inna, lepsza droga zwycięstwa socjalizmu w skali światowej.

Stojąc na gruncie pokojowego współistnienia Zjazd dał wyraz przekonaniu, że socjalizm wyrasta nie z wojny, a z przeciwieństw i sprzeczności klasowych kapitalizmu, tkwiących w nim immanentnie. Stojąc na gruncie tej polityki Zjazd raz jeszcze zademonstrował moralną wyższość socjalizmu nad kapitalizmem.

Zjazd wyjaśnił, iż polityka pokojowego współistnienia nie oznacza, że przestaje się toczyć walka, spór o to, który system jest lepszy i który daje ludziom więcej dóbr oraz szczęścia. Oznacza ona jedynie, że spór

¹ Sprawozdanie delegacji PZPR na XXII Zjazd KPZR, wygłoszone przez tow. W. Gomułkę na IX Plenum KC PZPR. „Nowe Drogi” nr 12/1961 s. 11.

ten należy rozstrzygać nie w drodze wojny, ale w drodze pokojowego współzawodnictwa gospodarczego. Oznacza ona, że ustroj społeczno-polityczny każdego kraju, to wewnętrzna sprawa danego społeczeństwa, które samo winno rozwiązywać sprawy swego ustroju. Oznacza ona, że Zjazd opowiedział się przeciwko eksportowi rewolucji, a tym bardziej, przeciwko eksportowi kontrrewolucji.

Polityka pokojowego współistnienia między państwami o różnych systemach społeczno-ekonomicznych bynajmniej nie oznacza stawki na stabilizację aktualnego układu sił socjalizmu i kapitalizmu w świecie. Przeciwnie, zakłada ona dalszy rozwój walk — włączając w to także w razie konieczności walkę zbrojną prowadzoną przez narody znajdujące się w kolonialnej i jakiegokolwiek innej zależności od imperializmu. Zakłada też ona rozwój walk społecznych wewnątrz krajów kapitalistycznych między klasą robotniczą i wszystkimi postępowymi siłami tych krajów a siłami imperialistycznymi, feudalnymi. Polityka ta zakłada dalszy nieunikniony rozkład świata kapitalistycznego.

Polityka pokojowego współistnienia nie oznacza odejścia od leninowskiej definicji i oceny imperializmu. Zjazd nadal podziela ocenę, że imperializm jest nierozzerwalnie związany z wojnami, z walką o rozdział i nowy podział świata, o ujarznienie narodów i uzależnienie ich od monopolistycznego kapitału, że nadal zdolny jest on do wszelkiego rodzaju awanturnictwa. Podzielając tę ocenę imperializmu Zjazd wziął jednak pod uwagę zmiany, jakie dokonały się w świecie od 1917 r. Zjazd uwzględnił, że istnieją obecnie dwa systemy na świecie: socjalistyczny i kapitalistyczny, że system socjalistyczny się rozwija i niedługo prześcignie światowy system kapitalistyczny w dziedzinie produkcji dóbr materialnych, że w dziedzinie nauki i kultury na wielu polach prześcignął on już system kapitalistyczny, że obecnie światowy system socjalistyczny potężniejszy jest od krajów imperialistycznych również w dziedzinie wojskowej.

Biorąc pod uwagę te okoliczności Zjazd ocenił, że istota imperializmu, jego agresywny charakter nie uległy zmianie. Zmieniły się natomiast możliwości imperializmu. Są one nieporównanie mniejsze niż w okresie jego niepodzielnego panowania. Imperializm dziś nie może wszystkim dyktować swej woli i bez przeszkód prowadzić swej agresywnej polityki. Na drodze zaborczych dążeń imperialistów stoi światowy system socjalistyczny z ZSRR na czele. Poza tym na arenę światową wkroczyła nowa siła: liczna grupa młodych, narodowych państw Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej. Wreszcie w polityce międzynarodowej niebywale wzrosła rola mas ludowych krajów kapitalistycznych, które

nie chcą wojny. Wszystkie te siły, działając w sposób skoordynowany, są w stanie uniemożliwić agresorom rozpętanie nowej wojny światowej.

Według metafory N. S. Chruszczowa imperializm dzisiaj jest w sytuacji tygrysa, który stanął wobec słonia, jakim jest światowy system socjalistyczny. Tygrys boi się napaść na słonia, bo ten jest silniejszy. Jeżeli zaś rozwścieczony tygrys napadnie na słonia, to słon go zadepcze².

Tym samym Zjazd przypieczętował błędność tezy o nieuniknionej wojnie między państwami socjalistycznymi a kapitalistycznymi. Utorował dalszy króć na drodze do trwałego pokoju między państwami. Zjazd oświadczył uroczystie w obliczu całej ludzkości, że KPZR główny cel swej polityki zagranicznej, widzi nie tylko w zapobieżeniu wojnie światowej, ale i w tym, aby jeszcze za życia obecnego pokolenia wyeliminować na zawsze wojny. Zjazd raz jeszcze potwierdził, że polityka pokoju jest pryncypialną, uczciwą socjalistyczną polityką, a nie efektownym manewrem taktycznym.

W płaszczyźnie pokojowego współistnienia postawił też Zjazd program rozwiązania problemu niemieckiego w Europie³.

3. Zjazd uchwalił program budowy komunizmu w ZSRR. Jest on obliczony na najbliższe 20 lat. W tym okresie zostanie w ZSRR, jako w pierwszym kraju na świecie, w zasadzie zbudowane społeczeństwo komunistyczne.

Znaczy to, że w dziedzinie ekonomicznej powstanie materialno-techniczna baza komunizmu. ZSRR zajmie pierwsze miejsce w świecie pod względem produkcji na jednego mieszkańca. Zostanie w ZSRR osiągnięta najwyższa na świecie stopa życiowa ludności. Powstaną warunki dla stworzenia obfitości dóbr materialnych i kulturalnych. Oznacza to, że w ciągu 20 lat 6-krotnie wzrośnie produkcja przemysłowa w stosunku do roku 1961 i 3,5-krotnie produkcja rolnicza.

Znaczy to, że w dziedzinie stosunków społecznych odbywać się będzie likwidacja istniejących jeszcze różnic między klasami, zspalanie się ich w bezklasowe społeczeństwo ludzi pracy komunizmu. Zlikwidowane zostaną w zasadzie istniejące różnice między wsią a miastem oraz między pracą fizyczną a umysłową. Wzrośnie ideowa i ekonomiczna wspólnota narodu ZSRR. U obywateli radzieckich rozwiną się cechy człowieka społeczeństwa komunistycznego. Człowiek ten będzie łączył w sobie

² XXII Zjazd Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego, referaty i uchwały 17 X—31 X 1961 r. Warszawa 1961, KiW, s. 380.

³ Por. Problem niemiecki w sprawozdaniu KC KPZR na XXII Zjeździe (fragment referatu wygłoszonego przez N. S. Chruszczowa). „Przegląd Zachodni” 5/1961, s. 3—5.

harmonijnie wysoką ideowość, wszechstronne wykształcenie, czystość moralną i doskonałość fizyczną.

W dziedzinie politycznej zbudowanie komunizmu będzie oznaczać, że wszyscy obywatele będą brali udział w kierowaniu sprawami społeczeństwa. W konsekwencji wszechstronnego rozwoju demokracji socjalistycznej społeczeństwo przygotowuje się do pełnego urzeczywistniania zasad samozarządzania komunistycznego. Dokona się znaczny krok naprzód w dziele przerastania dzisiejszej państwowości socjalistycznej w komunistyczne samozarządzenie społeczne. Program wskazuje cechy przyszłego ustroju bezpaństwowego. Wytycza on cały szereg posunięć, organizacji i instytucji, które należy wcielać w życie już obecnie, aby iść w kierunku komunistycznej organizacji społeczeństwa⁴. Zjazd po raz pierwszy w dziejach nakreślił tak konkretny i realny obraz przyszłego społeczeństwa komunistycznego. Rozwinął przy tym w twórczy sposób idee na temat komunizmu zawarte w dziejach F. Engelsa i W. Lenina.

Uchwalając program budowy komunizmu w ZSRR Zjazd zdawał sobie doskonale sprawę, że kapitalizm współczesny nie ma żadnego pozytywnego programu, który mógłby być skutecznie przeciwstawiony programowi KPZR. Więcej nawet, kapitalizm nie ma żadnego, nawet fragmentarycznego programu pozytywnego. Wyczerpał on bowiem dawno wszystkie swoje postępowe możliwości. Co więcej, kapitalizmowi brak jest nawet rzeczowych argumentów, aby skutecznie krytykować program KPZR.

4. Zjazd wskazał na konieczność dalszego podniesienia roli partii komunistycznej w życiu społeczeństwa radzieckiego, zwiększenia jej znaczenia jako przewodniej siły społeczeństwa radzieckiego. Zjazd skonstatował przy tym, że KPZR z partii klasy robotniczej przekształciła się w awangardę narodu radzieckiego. Rozszerzyła się więc niepomiaralnie baza społeczna partii i odpowiednim zmianom uległ jej charakter. Partia jest powołana, wg oceny Zjazdu, aby zapewnić narodowi słuszne kierownictwo całą pracą nad budownictwem komunizmu, nadawać mu zorganizowany, planowy, naukowo uzasadniony charakter.

W ten sposób Zjazd stwierdził, że partia jest niezbędną nie tylko

⁴ Szczegółowe omówienie tej strony dorobku XXII Zjazdu zawierają artykuły: S. Rożmariń, O programie dalszego rozwoju państwowości socjalistycznej w ZSRR. „Nowe Drogi” nr 10/1961; S. Zawadzki, Perspektywy państwowości socjalistycznej. „Państwo i Prawo” nr 11/1961; A. Łopatka, Przerastanie państwowości socjalistycznej w komunistyczny samorząd społeczny. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” nr 4/1961 i inne.

dla ustanowienia władzy ludowej, nie tylko dla zbudowania socjalizmu w danym kraju, ale i dla zbudowania komunizmu. Tym samym Zjazd przeciwstawił się wszelkim tendencjom do pomniejszania przewodniej roli partii w procesie budowy socjalizmu i komunizmu. Tendencje takie — jak wiadomo — znalazły wyraz w programie, ZKJ, uchwalonym w 1958 r.

Zjazd wskazał, że podniesienie roli partii w społeczeństwie radzieckim budującym komunizm wynika ze zwiększenia skali i stopnia skomplikowania zadań budownictwa komunistycznego w porównaniu z budownictwem socjalizmu. Ponieważ zadania są poważniejsze, zatem i poziom kierownictwa politycznego i organizacyjnego musi być wyższy, niż obecnie. A to dać może tylko partia.

Następuje wzrost twórczej aktywności mas. Miliony nowych ludzi wciągane są do zarządzania sprawami społeczeństwa, a zwłaszcza procesem produkcji społecznej. Nadanie tej aktywności właściwego kierunku, właściwy jej rozwój i prawidłowe wykorzystanie są nieosiągalne bez partii i bez dalszego wzrostu jej roli.

Następuje dalszy rozwój demokracji socjalistycznej. Zwiększa się rola organizacji społecznych. W samej organizacji państwa radzieckiego dokonują się głębokie przemiany. Rozszerzają się uprawnienia republik związkowych i organów terenowych. Aby w tej sytuacji zapewnić jednolitość kierownictwa życiem całego kraju, niezbędny jest wzrost przewodniej i jednoczącej roli partii.

Ponieważ ZSRR wkracza w nowy okres rozwoju, okres przeobrażeń, które nigdy i nigdzie nie były praktykowane, rośnie niebywale rola teorii socjalizmu naukowego, wzrasta konieczność jej twórczego rozwijania. Łączy się to z potrzebą szerokiej propagandy tej teorii, koniecznością wychowania mas i wzmocnienia walki o przezwycięzenie przeżytków przeszłości w świadomości ludzi. Tych niezbędnych zadań zaś nie można realizować bez dalszego podniesienia przewodniej roli partii.

Partia nie tylko wskazuje kierunek rozwoju dla wszystkich organizacji społeczeństwa radzieckiego, ale ma ona także stanowić swym życiem wewnętrznym wzorzec postępowania i form organizacyjnych dla wykształcenia najdoskonalszych metod komunistycznego samodziśania.

Takie są — według opinii Zjazdu — obiektywne przyczyny dalszego wzrostu roli przewodniej KPZR w społeczeństwie radzieckim. Jednocześnie umacniać się będzie jedność partii i narodu. Nastąpi wzbogacenie form więzi partii z bezpartyjnymi. Umocni się proces podnoszenia bezpartyjnych do poziomu świadomości i aktywności członków partii.

Zarazem następować będzie dalszy rozwój demokracji wewnątrzpartyjnej, podniesienie znaczenia miana członka partii, umocnienie i zespolenie szeregów partyjnych.

5. Zjazd — potępiając grupę frakcyjną W. Mołotowa i towarzyszy — potwierdził ponownie wymogi, które spadają na członka partii komunistycznej kierującej budową socjalizmu i komunizmu. Jednym z takich fundamentalnych wymogów, którym partia musi się podporządkować już nie tylko w imię zachowania swej pozycji, ale przede wszystkim w imię interesów sprawy komunizmu na świecie i interesów własnego narodu oraz państwa jest wymóg zachowania niewzruszonej jedności partii. Jedność, nienaruszalna zwartość ideowa i organizacyjna partii są niezmiernie doniosłymi źródłami jej siły i niezwyciężoności.

Zjazd zdawał sobie sprawę, że nadal jest możliwe pojawianie się wewnątrz partii w poszczególnych, zwłaszcza przełomowych okresach jej działalności różnych poglądów, że nadal istnieją możliwości tendencji rozłamowych wewnątrz partii. Jest tak, mimo iż w społeczeństwie radzieckim nie ma już podłoża społecznego mogącego być pożywką dla jakichkolwiek oportunistycznych nurtów w partii. Nie zostały jednak usunięte inne źródła wahań ideologicznych u poszczególnych osób lub nawet grup w partii. W grę mogą wchodzić tu np. takie źródła jak: konserwatyzm i skostnienie, obawa przed odpowiedzialnością za popełnione błędy oraz wypaczenia itp.

Dlatego Zjazd w nowo uchwalonym statucie przyjął cały szereg formalnych gwarancji, chroniących skutecznie przed tworzeniem w partii frakcji i ugrupowań antypartyjnych. Gwarancje te są tego rodzaju, żeby wobec osób wypowiadających odmienne poglądy stosowane były nie represje, łącznie ze stosowaniem przymusu państwowego, ale lenińskie metody przekonywania i wyjaśniania. Jeżeli zaś te metody nie odniosą pożądanego skutku, przewiduje się — jako środek ostateczny — usunięcie z partii.

Zjazd zaakcentował przede wszystkim moralne i ideologiczne źródła i kryteria jedności partii. Temu celowi służyć będzie niezawodnie w pierwszym rzędzie 12-punktowy kodeks moralny budowniczego komunizmu (pkt 58 statutu).

6. Zjazd, potępiając system kultu jednostki, wskazał szereg konkretnych czynników, które na przyszłość powinny ustrzec partię przed powtórzeniem się praktyk z okresu kultu jednostki.

Czynniki te to przede wszystkim dokonana na XX i XXII Zjeździe publiczna, przed całym światem, krytyka błędów i wypaczeń. Napiętnowanie błędnych praktyk, potępienie ich jako obcych zasadom socja-

lizmu i komunizmu świadczy o zdecydowanej woli ich odrzucenia na zawsze.

Innym takim czynnikiem jest zapewnienie w praktyce na wszystkich szczeblach w niezbędnym zakresie kolegialności kierownictwa, uniemożliwienie w ten sposób poszczególnym osobom wyniesienie się ponad kolektyw kierowniczy, ponad partię i cały naród. Jeszcze innym takim czynnikiem jest wzrost kontroli państwowej i społecznej nad organami państwowymi i organami kierowniczymi organizacji społecznych. Rozwój zasięgu, udoskonalanie form kontroli, wzmożenie jej skuteczności, rozwój kontroli wstępnej i uprzedniej to bardzo istotne czynniki uniemożliwiające wynaturzanie się działalności poszczególnych osób lub organów.

Zupełnie nową ideą, której realizacja ma służyć m. in. jako środek bezpieczeństwa przed nawrotami praktyk z okresu kultu jednostki jest idea powszechnej rotacji kadr. Realizacja tej idei zapewni systematyczne odnawianie składu kierowniczych organów partyjnych, państwowych oraz organów kierowniczych wszystkich organizacji społecznych. Będzie to zarazem wielki kręć naprzód w rozwoju demokracji socjalistycznej.

Realizacja zasady rotacji kadr jest dziś możliwa, bo ZSRR obecnie, inaczej niż w pierwszych latach władzy radzieckiej, ma nieograniczone możliwości wysuwania nowych ludzi do kierownictwa. Rotacja kadr umożliwi systematyczne usuwanie od kierownictwa ludzi, którzy stracili warunki osobiste, aby sprawować funkcje kierownicze i da możliwość doświadczonym przywódcom wychowywać w naturalny sposób nowe zastępy działaczy.

Zasada rotacji kadr ma być kojarzona z wymogiem zachowania ciągłości kierownictwa. Ciągłości tej wymaga skuteczne prowadzenie zarówno polityki wewnętrznej, jak i międzynarodowej.

Szukając m. in. organizacyjnych środków bezpieczeństwa przed nawrotem do praktyk kultu jednostki, Zjazd bynajmniej nie zanegował konieczności kształtowania i umacniania autorytetu przywódców. Zjazdowi idzie jedynie o to, aby przywódcy ci byli wysuwani spośród mas dzięki swoim talentom, kwalifikacjom politycznym i rzeczowym, aby byli ściśle związani z ogółem komunistów i z narodem.

Wysuwając ideę rotacji kadr Zjazd wskazał konkretne posunięcia instytucjonalne, zapewniające realizację tej zasady. Przewidział też zróżnicowanie w realizacji tej idei zależnie od charakteru poszczególnych organizacji i ich organów. Przewiduje się różny odsetek członków organów kierowniczych, którzy mają być zmieniani w każdych kolejnych wyborach, dla przedstawicielskich organów państwowych, dla

instancji partyjnych i dla kierowniczych organów organizacji społecznych.

7. Potępienie smutnych następstw kultu jednostki, rozgromienie antypartyjnej grupy dogmatycznej W. Mołotowa i towarzyszy, krytyka pod adresem przywódców Albańskiej Partii Pracy są wykorzystywane niekiedy przez niektóre osoby do poddawania w wątpliwość wartości socjalizmu i całego procesu jego budowy w ZSRR. Nie ma nic błędniejszego i bardziej obcego duchowi XXII Zjazdu. Aby pojąć absurdalność takiego rozumienia wspomnianej krytyki, wystarczy sobie uświadomić, co Zjazd aprobuje i pochwala, na czym sam buduje i co kontynuuje, co zaś dezaprobuje i odrzuca.

Zjazd, oczywiście, aprobuje w pełni i kontynuuje z przeszłości generalną linię budowy socjalizmu w ZSRR, socjalistyczną industrializację kraju i kolektywizację rolnictwa, aprobuje uspołecznienie obrotu towarowego i pieniężnego. Zjazd szczyti się tymi osiągnięciami i na nich opiera program budowy komunizmu. Zjazd aprobuje w pełni rozgromienie i potępienie opozycji trockistowskiej oraz opozycji prawicowo-opportunisticznej. Aprobuje i rozwija politykę jednoczenia i zespolenia wszystkich narodów ZSRR.

Zjazd szczyti się bohaterstwem narodu radzieckiego oraz partii w okresie II wojny światowej i tym, że ZSRR doprowadził do rozgromienia faszyzmu hitlerowskiego i japońskiego. Aprobuje politykę tworzenia i cementowania obozu państw socjalistycznych i dalej ją rozwija. Aprobuje i rozwija politykę popierania walki narodów uciemnionych przez imperializm o wolność i niezawisłość narodową. Zjazd aprobuje i kontynuuje politykę zwiększania potęgi i prestiżu ZSRR w świecie, politykę wypierania ze świadomości ludzi wszelkich pozostałości ideologii i nawyków kapitalistycznych czy feudalnych.

XXII Zjazd, podobnie jak XX Zjazd, aprobuje linię generalną partii i państwa radzieckiego przez cały okres istnienia władzy radzieckiej. Zjazd wychodzi z założenia, że linia ta, także w czasie, gdy partią i państwem kierował J. Stalin, była słuszna. Była ona prawidłowa przy uwzględnieniu — oczywiście — ówczesnej sytuacji wewnętrznej ZSRR i sytuacji międzynarodowej.

Przedmiotem krytyki XX i XXII Zjazdu są natomiast metody kierownictwa partyjnego i państwowego stosowane w okresie kultu jednostki. Przedmiotem potępienia są też wszelkie ujemne skutki, występujące we wszystkich dziedzinach życia, a będące owocem niewłaściwych, nieleninowskich metod kierownictwa. XX i XXII Zjazd odrzuciły te metody, przywróciły leninowskie metody kierownictwa. Zjazdy te potępiły

sam kult J. W. Stalina jako zjawisko z gruntu obce socjalizmowi i stały na stanowisku likwidacji poważnych błędów i następstw kultu jednostki.

Kierownictwo KPZR nie było zmuszone ujawniać publicznie błędów i wypaczeń związanych z kultem jednostki. Uczyniło to dobrowolnie kierując się wewnętrznym nakazem moralnym i poczuciem obowiązku partii i jej kierownictwa, aby mówić narcdowi prawdę. Ujawnienie błędów, wykrycie ich rzeczywistych przyczyn, usunięcie ich ujemnych skutków i stworzenie warunków uniemożliwiających ich powtórzenie się są oznaką powagi partii. Są też pogładową lekcją wychowawczą dla społeczeństwa.

Jakkolwiek błędy i wypaczenia dotyczyły jedynie metod kierownictwa, ich kontynuowanie groziłoby poważnymi następstwami. Przede wszystkim groziłoby oderwaniem się partii od narodu, poważnym pogwałceniem praworządności i demokracji socjalistycznej, zahamowaniem ekonomicznego rozwoju kraju, co musiałoby doprowadzić do umniejszenia dostatku ludzi pracy. W stosunkach międzynarodowych musiałoby doprowadzić do osłabienia pozycji ZSRR na arenie światowej i pogorszenia stosunków z innymi krajami.

Dlatego też krytyka błędów z okresu kultu jednostki i ich przeżywanie dają bardzo pozytywny w ostatecznym skutku wynik dla partii i całej polityki ZSRR. Likwidacja kultu jednostki, to usunięcie nabrzmiewającego wrzodu na zdrowym i rozwijającym się ciele socjalizmu.

Zjazd wykazał, że słuszną socjalistyczną linię polityczną można skutecznie realizować tylko słusznymi metodami, że między treścią polityki a formami kierownictwa istnieje nierozwalny związek.

8. Zjazd skrytykował publicznie przywódców Albańskiej Partii Pracy i ujawnił rozbieżności między KPZR a tymi przywódcami. Rozbieżności te mają zasadniczy, pryncypialny charakter. Wynikają z tego, że przywódcy APP stoją na pozycjach obcych linii XX Zjazdu KPZR, linii zaaprobowanej przez cały światowy ruch komunistyczny w deklaracjach narad partii komunistycznych i robotniczych z listopada 1957 r. i grudnia 1960 r. Deklaracje te — jak się okazało — bez zamiaru ich respektowania podpisali także przywódcy APP. Przywódcy APP stoją na pozycjach sekciarskich, dogmatycznych i uprawiają politykę awanturnictwa, sprzeczną z podstawowymi zasadami marksizmu-leninizmu.

Wszystkie partie komunistyczne, których delegacje uczestniczyły w XXII Zjeździe, nie zakwestionowały merytorycznej słuszności krytyki KPZR pod adresem kierownictwa APP.

Zaznaczyły się natomiast różnice co do tego, czy należy wynosić na zewnątrz różnice zdań powstałe między partiami komunistycznymi. Wedle oceny delegacji Komunistycznej Partii Chin na XXII Zjazd wszelkie różnice zdań między partiami należy zawsze starać się rozwiązywać w drodze wewnętrznej konsultacji. W ten sposób zaznaczyła się, na tle sprawy krytyki przywódców APP, różnica poglądów między KPZR i innymi partiami komunistycznymi i robotniczymi a KPCH. Różnica ta ma charakter nie pryncypialny, merytoryczny, lecz taktyczny. Ma ona zatem charakter różnicy w sprawach drugorzędnych. W zasadzie bowiem i KPZR podziela pogląd, że nie należy wynosić na zewnątrz różnic zdań między partiami i dawać w ten sposób wrogom okazję do ataków na socjalizm. KPZR w tym przypadku nie miała jednak możliwości dalej milczeć, gdyż przywódcy albańscy, jak podkreślał N. S. Chruszczow⁵, od dawna zlekceważyli ten postulat, atakując otwarcie linię XX Zjazdu KPZR. Znalazło to szczególnie dobitny wyraz na IV Zjeździe APP.

Zjazd sam wskazał drogę likwidacji niepożądanych różnic między światowym ruchem komunistycznym a przywódcami APP. Ustami N. S. Chruszczowa wyraził on nadzieję, że komuniści albańscy i naród albański powiedzą w tej sprawie swoje słowo. Wówczas przywódcy APP poniosą odpowiedzialność za szkody, jakie wyrządzili swemu krajowi, narodowi i sprawie budownictwa socjalizmu w Albanii. Zjazd powitał z uznaniem ewentualne starania towarzyszy chińskich w celu unormowania stosunków między APP a bratnimi partiami. Taka normalizacja byłaby bowiem z korzyścią dla APP i odpowiadałaby interesom całej wspólnoty krajów socjalistycznych.

Potępiając przywódców albańskich za ich antyleninowską działalność, uwalniając ruch komunistyczny od odpowiedzialności przed światem za ich czyny, Zjazd bynajmniej nie potępił APP, a tym bardziej narodu albańskiego. Przeciwnie, Zjazd dał wyraz mierze w siły żywotne APP i narodu albańskiego oraz wyraził współczucie dla APP i narodu albańskiego z powodu działalności kierownictwa APP.

9. Zjazd dał wyraz dążeniu do utrwalenia równości między wszystkimi partiami komunistycznymi. Stojąc na gruncie deklaracji narady partii komunistycznych z 1957 r. i 1960 r. Zjazd wypowiedział się przeciwko wszelkiemu centryzmowi w ruchu komunistycznym, tj. przeciwko przyznawaniu jednej partii komunistycznej jakichś uprzywilejowanych kierowniczych pozycji w stosunku do innych partii komunistycznych. Zjazd stoi na stanowisku, że nie jest dziś potrzebny żaden cen-

⁵ Jak w przyp. 2, s. 384.

tralny ośrodek, który by kierował działalnością poszczególnych partii komunistycznych i robotniczych. Zjazd zakłada, że podstawowe zasady polityki i działania wszystkich partii komunistycznych i robotniczych powinny być wypracowywane wspólnie na ich wspólnych naradach. W dokumentach przyjętych na tych naradach każda partia powinna widzieć międzynarodowego, centralnego przewodnika swej działalności. Wynika to z uznania zasady, że każda partia jest w pełni samodzielna oraz autonomiczna i ponosi pełną odpowiedzialność za swoją politykę i za kraj, w którym sprawuje władzę. Tym co łączy wszystkie partie, jest proletariacki internacjonalizm.

Z tym stanowiskiem Zjazdu sprzeczna jest — podkreślał na IX Plenum KCPZPR W. Gomułka — wysuwana ostatnio przez działaczy niektórych partii komunistycznych idea tzw. policentryzmu. Idea ta zakłada istnienie pewnych regionalnych ośrodków kierowniczych dla działalności partii komunistycznych danego regionu kuli ziemskiej. Kierując się ideami XX i XXII Zjazdu IX Plenum KCPZPR wypowiedziało się stanowczo przeciwko powstawaniu takich ośrodków regionalnych, uznając je w obecnych warunkach za zbędne. Nie oznacza to jednak, że nie mogą być celowe regionalne narady międzypartyjne dla wymiany informacji i wzajemnych doświadczeń, dla ustalenia form walki politycznej i metod pracy działających w danym regionie partii⁶.

Sprawa zachowania równości partii komunistycznych ma szczególne znaczenie dla zachowania równości państw socjalistycznych, w których partie te sprawują władzę.

Oto są niektóre najważniejsze idee i decyzje XXII Zjazdu KPZR. One to między innymi decydują o historycznym znaczeniu tego Zjazdu dla całego światowego ruchu komunistycznego, w tym i dla sprawy socjalizmu w Polsce.

IV

PZPR, kierownicza siła narodu i państwa polskiego, jak stwierdził w wstępie, zaaprobowała bez żadnych zastrzeżeń idee i uchwały XXII Zjazdu KPZR. W taki sam sposób aprobuje je wszyscy ludzie pracy w Polsce. Aprobata ta łączy się z praktycznym poparciem dla KPZR w realizacji polityki wytyczonej na Zjeździe. IX Plenum stanęło na stanowisku, iż z programu i statutu KPZR, przyjętych na Zjeździe, należy wysnuć szereg wniosków praktycznych dla pracy PZPR w różnych dziedzinach. Wnioski te mogą dotyczyć w pierwszej kolejności naszej polityki zagranicznej, a zwłaszcza polityki w stosunku do obu państw

⁶ Sprawozdanie delegacji PZPR na XXII Zjazd KPZR, jw. s. 19.

niemieckich, do sprawy przekształcenia Berlina zachodniego w wolne miasto, sprawy traktatu pokojowego z Niemcami itp.

Podzielając krytykę kultu jednostki oraz krytykę pod adresem antypartyjnej grupy W. Mołotowa i towarzyszy, a także krytykę pod adresem przywódców APP, IX Plenum KC PZPR stanęło na stanowisku, że PZPR w warunkach stworzonych przez XX Zjazd KPZR na VIII Plenum KC PZPR w 1956 r. wypracowała i na III Zjeździe w 1959 r. rozwinięła swą obecną słuszną linię polityczną i uwolniła swą praktykę od dogmatycznych i sekciarskich wypaczeń, rozbiła rewizjonizm i umocniła leninowską jedność partii i jej więź z klasą robotniczą i narodem. Nie stoi więc przed nami konieczność dokonywania jakichś poważnych zwrotów w linii politycznej i praktycznej działalności PZPR i Państwa Ludowego.

PZPR kontynuując dzieło budownictwa socjalistycznego w Polsce, zdecydowana jest konsekwentnie pogłębiać demokrację socjalistyczną, umacniać jedność obozu socjalistycznego i więzy solidarności międzynarodowej ze wszystkimi bratnimi partiami komunistycznymi i robotniczymi.

W ten sposób XXII Zjazd przyczynia się do umocnienia prawidłowego i słusznego kierunku w rozwoju naszego kraju. Przyczyniwszy się zaś do osłabienia napięcia międzynarodowego, Zjazd stworzył korzystniejsze warunki zewnętrzne dla realizacji i obrony naszych interesów narodowych i państwowych.